

Tomášovic vamberecké krajkářky

Paličkovaná krajka stále patří v ručních pracích ke špičkovým technikám. Dnešní obratné a především trpělivé ruce výtvarnic vykouzlí podivuhodné tvary, od kterých se ty staré a prastaré liší především geometrickým opakováním základního motivu. Jen vybavení zůstává stále stejné. Zůstaňme u té historie tak, jak ji můžeme pamatovat ještě v první polovině 20. století.

Na košíku posazená válcová poduška bývala nejčastěji vycpávána senem a musela být hodně tuhá, aby v ní dobře držely špendlíky. Na podušku se přišpendlil podvinek - nákres vzoru na pergamenovém papíře s tuhou přešpánovou podložkou. Jak krajka přibývala, hotový kus se odšpendlil, práce se znovu přichytila v navazujícím motivu a krajka se pak měřila na metry. Paličkování se v Čechách rozšířilo především zásluhou První krajkářské školy ve Vamberku (1889 - 1999).

Příze byla navinutá na spárovaných paličkách, ty z višňového dřeva byly lesklé a hladké. Pásky krajky s rovnými okraji se používaly jako vsadky do ubrusů a ložního prádla. „Okolky“ mívaly po jedné straně zoubky či obloučky a sloužily k ozdobnému lemování. Na osobní prádlo či kapesníčky byla příze jemnější a ty pokročilejší krajkářky zhotovovaly také límce a manžety k ženským „kostelovým“ šatům, nebo límečky a ozdůbky na dětské šatičky veselejších barev. Každému kusu oděvu tak bílá paličkovaná krajka dodávala nebývalé slavnostní ráz.

Paličkovat se učila děvčátka většinou už od pěti let. Život vamberecké omladiny se odvíjel podobně, jako všude jinde. Jejich dopolední hodiny patřily škole. V létě bylo hej. Odpoledne míval každý chlapec svou povinnost spíš venku - pasení domácích havětí, natrhat králíkům mlíčí, nebo nějakou tu pochůzku. Děvčata se při hezkém počasí stěhovala s prací také na vzduch. Chlapci často přicházeli k malým krajkářkám, aby jim darovali ovoce, hráškové lusky, později oříšky, na podzim i pečené brambory. Zkrátka vše, co si sami uměli na svých pasáčkovských a jiných toulkách opatřit. Nedělali to tak docela nezištně, měnili své „podarky“ za vdolky, kousek dobrého chleba, někdy i za nějaký ten koláček. Když se tak společně nasvačili, pohráli si a poškádlili se, aby se pak zas vrátili ke svým starostem.

Tomášů pětiletý Bohoušek si jednou doma takhle postěžoval: „Holky mi dneska dobrýho nedali nic, všechno to daly klukům, aby mě vzali od holek pryč!“ Tatínek se pousmál: „Tak ony se tě sestřičky zbavily za kus žvance, ty náš malý chudáčku. Ale s hochy jsi pak byl raději, vid’?“

V rodině tomášovských potomků se traduje jeden „paličkovaný příběh“. Když se Vláďka vyvdala z Vamberka blíž ke krajskému městu, časem přivedla na svět dvě dcery a synka. Tehdy začala paličkovat něco opravdu nevídaného, totiž svatební šaty. S léty, jak přišla na svět ještě další dvě děvčátka, přibývalo i jednotlivých dílů a když se prvorozená Jaruška chystala na vdavky, byly ony nádherné šaty hotové. Ani stříhem nebyly ledajaké. Slušelo se, aby nevěsta nebyla příliš odhalená, žádný výstřih nebo krátké rukávy. U krku byl drobný límeček stojáček a dlouhé rukávy u ramen trochu našasené se k lokti zužovaly, ale blíže k zápěstí byly opět širší. Na živůtek navazovala sukně až na zem, nasazená lehce pod pasem, odkud se dolů mírně rozšiřovala. Lehounký tylový závoj nechyběl, ale na přání ženicha měla jeho milá na hlavě místo věnečku jen korunu copů z té předlouhé a přecherné nádhery svých vlasů.

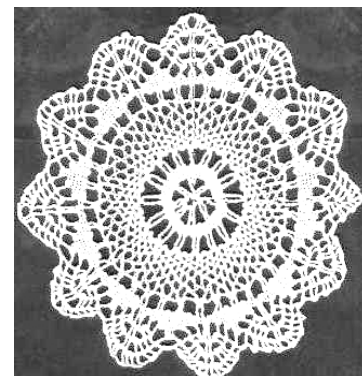

Tak, jako jedna kolíbka posloužila všem dětem, měly mít každá ve svůj slavný den všechny sestry na sobě i ty paličkované šaty. Jenže k tomu už nedošlo. Po první svatbě se o překrásných šatech povídalo daleko v kraji a nakonec je jakási paní z Rychnova chtěla mermomocí koupit. Nabídla za ně velmi slušnou částku, která přišla početné rodině velice vhod a vystačila k přilepšení na delší čas.

Ty bohaté vlasy své pratety jsem jednou jako hodně malé dítě uviděla rozpuštěné. Sahaly jí hluboko pod pás a bylo jich tolik, že se jimi mohla celá zahalit. Se svou blondatou, střapatou a krátce střiženou hla-
vičkou jsem se na tu krásnou slečnu Jarušku dívala jako u vytržení. Jeden tlustý cop rozpletla, umyla, vlasy zapletla zpátky a pak teprve přišel na řadu cop druhý.

Ptala jsem se: „Babí, proč si teta meje jenom půlku hlavy?“ Babička se pousmála: „Vždyť vidíš, že by se jí všechny vlasy najednou do toho našeho lavórku nevešly.“

Ve druhé polovině 20. století se v textilní galanterii začal prodávat stále širší výběr strojových krajek. Byly mezi nimi i velmi dobré kopie těch paličkových. Ruční práci jste mohli rozeznat jen podle typických krajových oček - úchytů pro špendlíky a podle uzlíčků na rubu. Cena ruční krajky tím však velmi poklesla a mohu doložit, že koncem 50. let se v Praze už jen málokdy dala prodat nějaké sousedce dečka či krajkový límeček, a to průměrně za pouhých 15 Kč. Oficiálně sice vykupovala ruční práce Krásná jizba, ovšem rovněž za směšné ceny. K mému dětství patřilo zcela neodmyslitelně rytmické ťukání paliček ve hbitých prstech babičky Elišky. Jednou zhotovila pro moji tehdy sotva třicetiletou maminku nevídaný světlík. Měl široké paličkované sedlo z jemné vlněné příze a při kimonovém stříhu sahala krajka přes ramena i na paže - zkrátka paráda.

Myslím, že mnoho ručních krajek se v domácnostech už nedochovalo, vždyť neustálým praním a bělením prádla brávaly bavlněné krajky za své nejpozději v druhé generaci. Snad se ještě semtam najde kousek té původní krajky jako rodinná památka, taková, jako je na obrázku. Tuhle drobnou dečku jsme mívali pod květináčem. Paličkovala ji Eliška roz. Tomášová (1903 - 1961). Na fotografii, pořízené ve Vamberku v roce 1922, sedí uprostřed Vládka, roz. Tomášová (1906 - 1974). Obě sestry, vamberecké rodačky, byly - jak jinak - absolventkami zmíněné krajkářské školy.